

of pupils]. For teachers and parents about the psychology of teen-agers. Moscow, 168–197.

31. Onyshkiv, Z. M. (2006). *Osnovy shkoloznavstva* [The foundations of school science]. Ternopol: Bohdan, 176.

32. Malyshevskiy, O. V. (2009). *Propedevtyka informatsiinoi kultury uchniv osnovnoi shkoly* [The propedevtyka

information culture of secondary school pupils]. Uman': Zhovtyi O. O., 236.

33. Prihozhan, A. M. (2008). The psychological problems of adolescence age as the pubertal period of development. The age-related and pedagogical psychology. Moscow: Akademiya, 267–270.

Дата надходження рукопису 12.04.2016

Трифаніна Любов Сергіївна, аспірант, кафедра соціальної педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: LubaS17@mail.ru

Вайнола Рената Хейкїївна, доктор педагогічних наук, професор, кафедра соціальної педагогіки, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601
E-mail: Vainola@ukr.net

УДК 37(477)(092)

ІСТОРІОГРАФІЯ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. Д. СИПОВСЬКОГО (1844–1895 РР.)

© Д. М. Хрипун

У статті на основі архівних, маловідомих та опублікованих джерел здійснено системний і комплексний аналіз педагогічної спадщини В. Д. Сиповського (1844–1895 рр.). Висвітлено основні питання, які стосуються аналізу джерельної бази й історико-педагогічної літератури з досліджуваної теми. Подальшого розвитку набули аналіз і систематизація досліджень з даної проблеми

Ключові слова: джерельна база, історіографія, В. Д. Сиповський, Колегія Павла Галагана, Петербурзьке училище глухонімих

In the article was realized the system and complex analysis of pedagogical heritage of V. D. Sypovsky (1844–1895) based on the archival, little-known and published sources. The four stages of the study of this problem were separated:

- 1) *intravital historiography;*
- 2) *historiography of pre-soviet period;*
- 3) *historiography of soviet period;*
- 4) *modern Ukrainian and Russian historiography.*

The main questions of the analysis of the source base and historical-pedagogical literature on the studied topic were elucidated. The analysis and systematization of the studies on the given problems gained the further development. Into the scientific usage were introduced the little-known and unknown documents that widened the historical-pedagogical knowledge about the life activity of the famous teacher, educator, historian, linguist, specialist in literature, editor and publisher on the base of memories, necrologues and the other documents devoted to the personality of V. Sypovsky. Historiographic analysis of the literature on the problem of research at every stage of the development of historical-pedagogical science gave an opportunity to state the topicality and singificance of the personality of V. Sypovsky in the socio-cultural conditions of that time

Keywords: source base, historiography, V.D. Sypovsky, Colleague of Pavlo Galagan, St. Petersburg specialized school for the deaf-mutes

1. Вступ

На сучасному етапі модернізації середньої освіти в Україні актуалізуються звертання науковців до педагогічної спадщини видатних педагогів. Особливий інтерес педагогів та істориків викликає період другої половини XIX – початку XX століття. Педагогічна спадщина видатних вчителів та вихователів другої половини XIX – початку XX століття є змістовним джерелом, аналіз та осмислення глибин якого, безумовно, сприятиме удосконаленню української системи освіти як важливої складової виховання та навчання молодого покоління. У цьому контексті

великого значення набуває історіографічне дослідження педагогічної спадщини Василя Дмитровича Сиповського.

2. Історіографія і джерельна база дослідження педагогічної спадщини В. Д. Сиповського (1844–1895 рр.).

Перший етап – до першої половини 90-х років XIX ст. – праці, що вийшли до ювілейних дат заснування навчальних закладів де працював видатний педагог, серед них: „Двадцатипятилетие С.-Петербургской седьмой гимназии (бывшей Вто-

рой прогимназии), 1867–1892: ист. записка” [1], що була складена викладачем Н. Кусовим (ініціали приведені російською мовою); праця М. Захарченка „История Киевского института благородных девиц: 1838–1888” [2]; „Пятидесятилетие С.-Петербургской Ларинской гимназии. 1836–1886” [3]. Проаналізувавши вище згаданий матеріал дізнаємося про роки педагогічної діяльності видатного історика у цих навчальних закладах.

Інші дослідження даного періоду були присвячені двадцятип’ятиріччю педагогічної діяльності видатного історика, де були висвітлені деякі біографічні відомості. Так, на сторінках журналу „Мир Божий” в 1893 р. з’явилася стаття „Юбилей А. Н. Страннолюбского и В. Д. Сиповского”, де вказується, що останній „горячий поборник жіночої освіти” [4]. В тому ж році у виданні „Петербургская газета” С. Фруг помістив вірш „Маленькие осы. (В. Д. Сиповскому)” [5]. А в газеті „Петербургская жизнь” була поміщена стаття „Двадцатипятилетие литературно-педагогической деятельности В. Д. Сиповского” [6], де зроблений огляд його служби в навчальних закладах за 25 років.

Другий етап – 1895–20-ті роки ХХ ст. Наступний етап представлений дослідженнями, що з’явилися після смерті ученого у коротких нарисах-некрологах. Деякі дослідники вважають некрологи одним із найпопулярніших у читача жанрів періодичної преси, що отримав широке поширення і в педагогічній журналістиці другої половини ХІХ – початку ХХ ст. [7].

Авторами некрологічних статей найчастіше були співробітники редакції журналу, нерідко головні редактори, особливо якщо мова йшла про широко відому людину. Так, жанр ювілейної статті і некролога займає значне місце в публіцистичній спадщині В. Острогорського. Його перу в педагогічній періодиці належить ряд статей, присвячених постаті В. Сиповського, видатного педагога-словесника [8–10].

Статті присвячені пам’яті видатного педагога. Так у статті під назвою „Памяти В. Д. Сиповского” [9], яка з’явилася на сторінках журналу „Образование” в 1896 р., В. Острогорський навів вірші В. Сиповського, що були невідомі пересічному читачеві.

Досить цінною є стаття „Воспоминания о В. Д. Сиповском” [11], що була написана А. Степовичем, вихованцем Колегії Павла Галагана, який на сторінках журналу „Образование” розповідав про своє знайомство з видатним педагогом та охарактеризував діяльність свого бувшого педагога на посаді вихователя та викладача вище згаданої колегії.

В десятому номері журналу „Образование” за 1895 р., Н. Леонтьєва в статті „Памяти учителя (Воспоминание о В. Д. Сиповском)” подає характеристику В. Сиповського як учителя та інспектора Василеостровської жіночої гімназії. Звертаючи увагу на те, що «це був справжній педагог, який дивився на шкільну науку не як на мету, а як на засіб..., постійно і неухильно доводив ту думку, що кожне знання дорожче не саме по собі, а як могутнє знаряддя для розвитку молодого розуму і молодої душі...” [12]. В 1905 р. з’являється чергова стаття Леонтьєвої під

назвою „Педагогические взгляды В. Д. Сиповского. (К десятилетию со дня его кончины)” [13], в даній статті була зроблена оцінка і проведений аналіз його педагогічних поглядів на виховання, освіту, та формування образу вчителя на основі статей видатного педагога. А в 1911 р. світ побачила книга „Избранные педагогические сочинения В. Д. Сиповского” [14] з передмовою професора В. В. Сиповського та з літературно-біографічним очерком Н. Леонтьєвої.

Юбілейні видання присвячені вивченню історії навчальних закладів, де працював В. Сиповський серед яких: „Патриотический институт. История, очерк за 100 лет 1813–1913 гг.” [15], „Двадцатипятилетие Коллегии Павла Галагана в Киеве (1 октября 1871 – 1 октября 1896 года)” [16]. Досить цінним є видання М. Лаговського „Санкт-Петербургское училище глухонемых” [17], де висвітлено десятирічну діяльність В. Сиповського на посаді директора вище згаданого училища. Аналіз даної праці дозволив більш детально прослідкувати один із етапів (з 1885 по 1895 рр.) життєдіяльності видатного педагога

Третій етап досліджень В. Сиповського – 30-ті – 80-ті рр. ХХ ст. – характеризується вивченням педагогічно-просвітницької діяльності В. Сиповського в контексті вивчення педагогіки та історії вітчизняної школи в другій половині ХІХ ст. Не дивлячись на те, що в радянській історіографії творча спадщина В. Сиповського та його особистість майже не досліджувалася, під час нашого дослідження було проаналізовано ряд праць, серед яких: „Очерки по истории средней школы в России второй половины XIX века” [18], в якій приділяється увага поглядам В. Сиповського на екзамени та репетиції; „История сурдопедагогической” під редакцією А. Басової [19] на сторінках даної праці коротко висвітлена діяльність В. Сиповського на посту директора Санкт-Петербурзького училища глухонімих.

Четвертий етап пов’язаний з реальними змінами та якісними зрушеннями, що почалися в історико-педагогічній науці в 90-х рр. ХХ ст. Вагомим зрушенням, що відбулися у світі, сприяли інтенсивному вивченню прогалін в історії педагогіки. Дослідники зверталися до аналізу і осмислення окремих явищ і процесів минулого, педагогічних персоналій, що раніше в силу різних причин не вивчалися. До числа вітчизняних педагогів, теоретичні погляди яких довгий час не були включені до педагогічної науки, належить і В. Сиповський. Але і до сьогодні не було видано жодної наукової праці, в якій було б висвітлено педагогічну та науково-просвітницьку діяльність В. Сиповського.

Перш за все звернемо увагу на дисертаційні дослідження, в яких, хоч і частково, але все ж таки була звернута увага на постать видатного педагога та його науково-просвітницьку та педагогічну діяльність.

Так, у 2005 р. в П’ятигорську (Ставропольський край, Росія) з’являється дисертаційне дослідження О. Федиско „Проблема педагогического мастерства в отечественной педагогике конца XIX – начала XX вв.” [20], де в підпункті 2.2 „Профессиональная культура учителя – важнейший компонент педагогического мастерства в трудах В. Д. Сиповского” було

частково висвітлено педагогічні погляди В. Сиповського на формування особистості вчителя.

У наступному дисертаційному дослідженні „Формирование женского универсального журнала в отечественной журналистике XVIII–XX веков история развития и типологические особенности” [21] під авторством О. Коломійцевої, що з’являється в 2008 р. у місті Армавір (Краснодарський край, Росія) де в одному із підпунктів дослідження коротко подані відомості про журнал „Женское Образование”, редактором якого був В. Сиповський.

Також з’являлися праці, що стосувалися навчальних закладів, де він працював. Зокрема у монографії М. Смольницької [22] та у статті О. Шевчук [23], що присвячені вивченню історії Колегії Павла Галагана, є дані про виховну та педагогічну діяльність В. Сиповського, який з 1871 по 1874 рр. працював у згаданій колегії. Одночасно в працях Д. Заварицького з’являється ім’я В. Сиповського як директора Санкт-Петербурзького училища глухонімих [24, 25]. Важливе місце займають дослідження присвячені вивченню жіночого питання в XIX ст., побіриком якого був В. Сиповський, серед праць присвячених даній проблемі можна виокремити статті: О. Косетченкової [26], Г. Скачкової [27] та В. Чумакова [28].

3. Результати дослідження

Отже, дослідження показало, що вивчення життя та педагогічної діяльності В. Д. Сиповського ускладнюється вузькістю джерельної бази. Причиною цього є, по-перше, несприятлива військово-політична ситуація та перебіг подій національної революції у 1917–1921 рр., а також недостатня кількість друкованих джерел, які дійшли до нашого часу. По-друге, в радянські часи про особистість видатного педагога, можна сказати, забули, а значна кількість джерел зосереджена в архівах Санкт-Петербурга.

4. Висновки

Історіографічний аналіз літератури з проблеми дослідження на кожному етапі розвитку історико-педагогічної науки дав змогу констатувати актуальність і значущість особистості В. Сиповського в соціокультурних умовах протягом тривалого часу (кінець XIX ст. – початок XXI). Слід зазначити, що майже не вивчалася його спадщина як педагога, вихователя, історика, словесника, літературознавця, видавця та редактора. Разом з тим, педагогічна та науково-просвітницька спадщина В. Сиповського вивчалася побіжно, фрагментарно, без належної оцінки його внеску в розвиток педагогічної думки. Саме цей аспект творчого шляху педагога ми проаналізували в нашому дослідженні.

Література

1. Кусов, Н. А. Двадцатипятилетие С.-Петербургской седьмой гимназии (бывшей Второй прогимназии), 1867–1892 [Текст] / Н. А. Кусов. – СПб.: тип. М. М. Стасюлевича, 1893. – IV, 84, 63 с.

2. Захарченко, М. М. История Киевского института благородных девиц: 1838–1888 [Текст] / М. М. Захарченко. – К.: Тип. С. В. Кульженко, 1889. – 164 с.

3. Пятидесятилетие С.-Петербургской Ларинской гимназии 1836–1886 [Текст]. – СПб.: тип. М. М. Стасюлевича, 1886. – 167 с.

4. Юбилей А. Н. Страннолюбского и В. Д. Сиповского [Текст] // Мир Божий. – 1893. – № 3. – С. 171.

5. Маленькие осы. (В. Д. Сиповскому) [Текст] // Петербургская газета. – 1893. – № 210. – С. 2.

6. Двадцатипятилетие литературно-педагогической деятельности В. Д. Сиповского [Текст] // Петербургская жизнь. – 1893. – № 41. – С. 405–406.

7. Лазарев, Ю. В. Образ преподавателя словесности в некрологах конца XIX – начала XX века [Текст] / Ю. В. Лазарев // Психолого-педагогический поиск. – 2012. – № 23. – С. 110–121.

8. Острогорский, В. Василий Дмитриевич Сиповский (Некролог) [Текст] / В. Острогорский // Мир Божий. – 1895. – № 9. – С. 236–239.

9. Острогорский, В. Памяти В. Д. Сиповского [Текст] / В. Острогорский // Образование. – 1896. – № 1. – С. 8–11.

10. Острогорский, В. Письмо в редакцию [Текст] / В. Острогорский // Образование. – 1895. – № 8. – С. 41.

11. Степович, А. Воспоминания о В. Д. Сиповском [Текст] / А. Степович // Образование. – 1895. – № 12. – С. 42–46.

12. Леонтьева, Н. Памяти учителя (Воспоминания о В. Д. Сиповском) [Текст] / Н. Леонтьева // Образование. – 1895. – № 10. – С. 1–12.

13. Леонтьева, Н. Педагогические взгляды В. Д. Сиповского. (К десятилетию со дня его кончины) [Текст] / Н. Леонтьева // Русская школа. – 1905. – № 7-8. – С. 30–67.

14. Избранные педагогические сочинения В. Д. Сиповского [Текст]. – СПб., 1911. – 316 с.

15. Бардовский, А. Ф. Патриотический институт. История, очерк за 100 лет 1813–1913 гг [Текст] / А. Ф. Бардовский. – СПб.: тип. Т-ва Е. Вейерманъ и К, 1913. – 285 с.

16. Двадцатипятилетие Коллегии Павла Галагана в Киеве (1 октября 1871 – 1 октября 1896 года) [Текст] / под ред. дер. кол. А. И. Степовича. – К., 1896. – 409 с.

17. Лаговский, Н. М. Санкт-Петербургское училище глухонемых [Текст] / Н. М. Лаговский. – СПб., 1910. – 590 с.

18. Ганелин, Ш. И. Очерки по истории средней школы в России второй половины XIX века [Текст] / Ш. И. Ганелин; под ред. Н. Г. Казанского. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1954. – 304 с.

19. Басова, А. Г. История сурдопедагогики [Текст]: учеб. пос. / А. Г. Басова, С. Ф. Егоров. – М.: Просвещение, 1984. – 295 с.

20. Федиско, О. Н. Проблема педагогического мастерства в отечественной педагогике конца XIX – начала XX вв [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / О. Н. Федиско. – Пятигорск, 2005. – 186 с.

21. Коломійцева, Е. Ю. Формирование женского универсального журнала в отечественной журналистике XVIII–XX веков история развития и типологические особенности [Текст]: дис. ... д-ра фил. наук / Е. Ю. Коломійцева. – Армавір, 2008. – 401 с.

22. Смольницька, М. К. Колегія Павла Галагана – в національно-культурному житті України (1871–1920рр.) [Текст]: моногр. / М. К. Смольницька; НАН України. Ін-т історії України. – К., 2007. – 527 с.

23. Шевчук, О. М. Колегія Павла Галагана – джерело формування інтелектуальної еліти українського народу [Текст] / О. М. Шевчук // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 3. – С. 116–123.

24. Заварицький, Д. А. Учебное пособие по сурдопереводу Божественной Литургии [Текст] / Д. А. Заварицький. – СПб.: Искусство России, 2002. – 64 с.

25. Заварицкий, Д. А. Храм святых апостолов Петра и Павла при РГПУ им. А. И. Герцена [Текст] / Д. А. Заварицкий. – СПб., 2006. – 80 с.

26. Косетченкова, Е. А. Трудовая деятельность женщин как фактор получения профессионального образования [Текст] / Е. А. Косетченкова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2009. – № 23. – С. 89–98.

27. Скачкова, Г. К. Женский учительский труд в Сибири во второй половине XIX – начала XX века [Текст] / Г. К. Скачкова // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2009. – Вып. 12. – С. 142–145.

28. Чумаков, В. И. Историко-педагогический анализ основных концепций женского образования [Текст] / В. И. Чумаков // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2007. – № 4. – С. 136–141.

References

1. Kusov, N. A. (1983). Dvadcipjatiletie S.-Peterburgskoj sed'moj gimnazii (byvshej Vtoroj progimnazii), 1867–1892. Sankt-Peterburg: tip. M. M. Stasjulevicha, IV, 84, 63.

2. Zaharchenko, M. M. (1889). Istorija Kievskogo instituta blagorodnyh devic: 1838–1888. Kyiv: Tip. S. V. Kul'zhenko, 164.

3. Pjatisdesjatiletie S.-Peterburgskoj Larinskoj gimnazii 1836–1886 (1886). – Sankt-Peterburg: tip. M. M. Stasjulevicha, 167.

4. Jubilei A. N. Strannoljubskogo i V. D. Sipovskogo (1893). Mir Bozhij, 3, 171.

5. Malen'kie osy. (V. D. Sipovskomu) (1893). Peterburgskaja gazeta, 210, 2.

6. Dvadcipjatiletie literaturno-pedagogicheskoi dejatel'nosti V. D. Sipovskogo (1893). Peterburgskaja zhizn', 41, 405–406.

7. Lazarev, Ju. V. (2012). Obraz prepodavatelja slovesnosti v nekrologah konca XIX – nachala XX veka. Psihologo-pedagogicheskij poisk, 23, 110–121.

8. Ostrogorskij, V. (1895). Vasilij Dmitrievich Sipovskij (Nekrolog). Mir Bozhij, 9, 236–239.

9. Ostrogorskij, V. (1896). Pamjati V. D. Sipovskogo. Obrazovanie, 1, 8–11.

10. Ostrogorskij, V. (1895). Pis'mo v redakciju. Obrazovanie, 8, 41.

11. Stepovich, A. (1895). Vospominanija o V. D. Sipovskom. Obrazovanie, 12, 42–46.

12. Leont'eva, N. (1895). Pamjati uchitelja (Vospominanija o V. D. Sipovskom). Obrazovanie, 10, 1–12.

13. Leont'eva, N. (1905). Pedagogicheskie vzgljady V. D. Sipovskogo. (K desjatiletiju so dnja ego konchiny). Russkaja shkola, 7-8, 30–67.

14. Izbrannye pedagogicheskie sochinenija V. D. Sipovskogo (1911). Sankt-Peterburg, 316.

15. Bardovskij, A. F. (1913). Patrioticheskij institut. Istorija, ocherk za 100 let 1813–1913 gg. Sankt-Peterburg: tip. T-va E. Vejerman i K, 285.

16. Dvadcipjatiletie Kollegii Pavla Galagana v Kieve (1 oktjabrja 1871 – 1 oktjabrja 1896 goda) (1896). Kyiv, 409.

17. Lagovskij, N. M. (1910). Sankt-Peterburgskoe uchilishhe gluhonemyh. Sankt-Peterburg, 590.

18. Ganelin, Sh. I.; Kazanskiy N. G. (Ed.) (1954). Oчерki po istorii srednej shkoly v Rossii vtoroj poloviny XIX veka. Moscow, 304.

19. Basova, A. G., Egorov, S. F. (1984). Istorija surdopedagogiki. Moscow: Prosveshhenie, 295.

20. Fedisko, O. N. (2005). Problema pedagogicheskogo masterstva v otechestvennoj pedagogike konca XIX – nachala XX vv. Pjatigorsk, 186.

21. Kolomijceva, E. Ju. (2008). Formirovanie zhenskogo universal'nogo zhurnala v otechestvennoj zhurnalistike XVIII–XX vekov istorija razvitiya i tipologicheskie osobennosti. Armavir, 401.

22. Smol'nic'ka, M. K. (2007). Kolegija Pavla Galagana – v nacional'no-kul'turnomu zhytti Ukraïny (1871–1920 rr.). Kyiv, 527.

23. Shevchuk, O. M. (2006). Kolegija Pavla Galagana – dzherelo formuvannja intelektual'noi' elity ukrai'nskogo narodu. Pedagogika i psihologija, 3, 116–123.

24. Zavarickij, D. A. (2002). Uchebnoe posobie po surdoperevodu Bozhestvennoj Liturgii. Sankt-Peterburg: Iskustvo Rossii, 64.

25. Zavaric'kij, D. A. (2006). Hram svjatyh apostolov Petra i Pavla pri RGPU im. A. I. Gercena. Sankt-Peterburg, 80.

26. Kosetchenkova, E. A. (2009). Trudovaja dejatel'nost' zhenshhin kak faktor poluchenija professional'nogo obrazovanija. Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta, 23, 89–98.

27. Skachkova, G. K. (2009). Zhenskij uchitel'skij trud v Sibiri vo vtoroj polovine XIX – nachala XX veka. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta, 12, 142–145.

28. Chumakov, V. I. (2007). Istoriko-pedagogicheskij analiz osnovnyh koncepcij zhenskogo obrazovanija. Izvestija Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta, 4, 136–141.

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Коляда Н. М.

Дата надходження рукопису 07.04.2016

Хрипун Дар'я Миколаївна, аспірант, кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Україна, 20301
E-mail: stranger-ch-d@yandex.ru